

misk historie, for socialhistorie m.v.; alene den dominerende politiske historie var i krise (s. 152) på grund af presset fra de politiske videnskaber og fra socialhistorien. Pointen er logisk nok: når en disciplin mister sin dominans må der opstå en krise; men det er langt fra det samme som et skift i de videnskabelige normer eller forklaringsformer. Når det gælder historievidenskaben som helhed, hvorfor så kalde en periode med hurtig udvikling, justeringer, debatter o.s.v. for en krise?

Jeg tror fokuseringen på et brud omkring 1960 skal ses i lyset af paradigmateteorien uheldige indflydelse på historiografien. Accepten af denne teori har medført en evindelig jagt på kriser og paradigmeskift. Paradigmateteorien har presset historievidenskabens udvikling ind i et skema, der ikke har meget med virkeligheden at gøre. Og i den forstand er det positivt, at teorien stort set kun spiller en rolle i kapitlet om perioden efter 1945.

VIII

Floto har stået overfor en stor og krævende opgave med udarbejdelsen af denne oversigt over det 20. århundredes historievidenskab. Og opgaven er ikke gjort lettere af, at det er overordentligt sparsomt med tidligere forsøg på en lignende oversigt.

Det afgørende har været at fremlægge nogle hovedtendenser og nyorienteringer i udviklingen og derudfra illustrere disse ved udvalgte eksempler. En hårdhændet udvælgelse har været nødvendig. Kriteriet herfor er at eksemplerne, de enkelte forfatterskaber, skoler m.v. er »typiske og repræsentative«, selv om Floto's forhåndskendskab også har spillet ind (Forordet s. 10). Det har selvfølgelig nogle uheldige konsekvenser: læseren oplyses ikke om forskningen i arbejderbevægelsens historie, i agrarhistorie, i kvindehistorie og meget andet, visse centrale forfatterskaber glimrer ved deres fravær (eksempelvis Theodor Schieder's), ligesom visse metodiske temaer, som f.eks. diskussionen om materielt eller funktionelt kildebegreb, ikke tages eks-

plicit op. Men med den tiltagende specialisering – især efter 1945 – er det en uoverkommelig opgave for en person. Floto har i stedet – og med rette – valgt at give en grundig og redelig fremstilling af de udvalgte eksempler fremfor at sprede sig mere overfladisk over det brede spektrum af enkeltdiscipliner.

Det kan ikke undgås at der i en oversigt over et så stort emne vil være uenigheder om en række dispositioner og vurderinger. Min hovedtanke mod bogen er den manglende eller snarere svingende teoretiske stringens, der flere steder dels giver anledning til forskellige konklusioner og sammenfatninger, og dels vanskeliggør forståelsen af hovedtendenserne og deres sammenhæng med de udvalgte eksempler.

Som helhed har Floto fremlagt en velskrevet oversigt over det 20. århundredes forskning i nyere og nyeste tid, en oversigt der naturligt i den fremtidige beskæftigelse med historiografien vil være af værdi for ikke-historiografer, men også for den proces man lidt flot kan kalde historiografiens udvikling fra anekdoter til videnskabeliggørelse.

Peter V. Christensen og N. H.

Frandsen:

Vejledning i lokalhistorie?

Ved udarbejdelsen af en afløser for Håndbog for danske lokalhistorikere har Dansk Historisk Fællesforening valgt at dele værket i to publikationer, og vejledningen i at skrive lokalhistorie er blevet til en selvstændig bog¹. Det er en fornuftig disposition, for man kan lettere arbejde med den på denne måde, end når den er skjult inden i et dyrt leksikon.

Der er utvivlsomt brug for denne håndbog. Med den eksplosive udvikling, lokalhistorien har været inde i inden for de seneste år, er der mange, der betræder ukendt land. En håndbog, der vejleder forfattere, redaktioner og

1. Vejledning i lokalhistorie. Fra plan til bog. Af Verner Bruhn, Knud Prange og Eric Mourier. Redaktion: Verner Bruhn, Kbh., Dansk Historisk Fællesforening, 1985.

bestyrelser, er derfor til stor nytte. Det var f.eks. en oplagt idé at bruge bogen som grundbog i aftenskoleundervisning i lokalhistorie.

Således er det med stor forventning, man tager bogen i hånden, men efterhånden som læsningen skrider frem, gribes man af skuffelse. Der er meget godt stof og mange gode oplysninger. Men der er også væsentlige mangler.

Bogens undertitel »Fra plan til bog« er den første indskrænkning. Det nævnes et par steder, at der kan skrives tidsskriftartikler, men fremstillingen lægger op til, at det er bøger, de nye forfattere skal skrive. Det kan dog diskuteres, om bøger nødvendigvis er det bedste medie til lokalhistorisk formidling. Det kunne have været et bedre råd til en uerfaren lokalhistoriker at begynde med artikelskrivning. Artiklen kan omfatte et overskueligt emne – i stedet for hele sognets historie – og det er muligt at få bistand af en redaktør. Der savnes stadig råd og vejledning om, hvordan man udformer en artikel, hvordan man får den afsat, og hvordan man udformer sit manuskript, så det passer til det pågældende tidsskrifts målgruppe.

Der er heller ingen hjælp til den bestyrelse eller redaktion, som vil starte et tidsskrift. Det er en tradition i dette foreningsglade land, at man må have en årbog eller tidsskrift, og afhængig af ambitionsniveauet er der mange muligheder. Men de ignoreres.

Med det udgangspunkt, som forfatterne har valgt, skulle bogen have heddet »Fra plan til sognehistorie«. Som nævnt er »rigtig lokalhistorie« i bogform, men selv om både Verner Bruhn og Knud Prange omtaler de forskellige lokalhistoriske emner, som forfattere kan behandle, er det som led i en sognehistorie. Der er illustrationerne s. 16–23, der består af indholdsfortegnelser fra sogne- og byhistorier, som på mere eller mindre traditionel vis behandler sognets eller byens historie igennem lange tidsrum. Det ville have været forfriskende med eksempler på andre typer indholdsfortegnelser, hvor de nye forfattere kunne se, hvordan man greb et emne an.

Tilsvarende bringer Knud Prange en oversigt s. 123f. med god lokalhistorie, som igen er

by- og sognehistorie, med tre undtagelser. Disse er Peter Dragsbos etnologiske undersøgelse fra Åbenrå, Ole Degns disputats fra Ribe og Verner Bruhns bog om gymnastik- og ungdomsforeninger i Ribe amt. Endelig er Odense bys historie for omfattende til, at en amatør kan bruge den som forbillede. Der savnes flere utraditionelle fremstillinger.

Redaktion og forfattere har således cementeret den traditionelle opfattelse af, hvordan man skriver lokalhistorie. Vi skal have formidlet vor fortid på den egn, hvor vi bor. Sker det bedst ved at behandle stedets historie fra istiden og til sidste kommunevalg uden nogen indskrænkning i de emner, der kan skrives om? Og er det et råd at give den vordende forfatter?

Bogen henvender sig til »den lokalhistoriske amatør, der har megen lyst til at skrive, men er usikker overfor, hvordan det gribes an« (forordet). Men det er vigtigt at tænke over, hvilket »niveau« denne person befinder sig på. Kender han/hun hele områdets historie i forvejen, så han/hun blot skal have råd om skrivemåde m.m. Har han/hun besøgt et landsarkiv? Hvis ikke man har gjort sig dette klart, skriver man ud i den blå luft. Alligevel virker det, som om man ikke for alvor har overvejet problemet. Verner Bruhn erkender usikkerheden i sin indledning og med rette. Knud Prange skriver om begyndere og annoncerer sit bidrag som en introduktion til lokalhistorisk forskning (s. 74). Dette afsnit skulle således kunne læses af personer uden forudsætninger, men det lader sig ikke gøre. Dertil er det for svært tilgængeligt.

Det må ikke regnes forfatterne til last, at de er usikre på, hvem deres målgruppe er, for det er en broget flok. Men både begyndere og lidt erfarne kan let drukne i mængden af detaljer og få deres hyr med at overskue og prioritere materialet. Man forudsætter tilsyneladende også, at de vordende forfattere behersker hjælpemidler som f.eks. kronologi, mål og vægt. Man forventer også, at de kan læse gotisk skrift, og at de har viden om historisk metode. Ikke dårligt for en begynder! Burde begynderen ikke have fået et råd om, hvordan man harmoniserer to kilder?

Som det nu er, er bogen hverken veldis-

poneret eller velredigeret. Det virker, som om de tre forfattere hver har fået tildelt et hovedemne og cirka en trediedel af siderne til at behandle det på – uden noget som helst forsøg på en samordning.

Den mangel på overensstemmelse mellem teori og praksis, der er blevet resultatet, må betegnes som særdeles uheldig. Medmindre denne bog skal bruges til at vise, hvordan man ikke skal gøre. Verner Bruhn skriver (s. 50) »...i en bog virker det uordentligt, hvis der ikke er en vis ensartethed til stede.« Det illustreres bl.a. ved, at de tre forfattere ikke er enige om, hvor nødvendigt det er at dele deres afsnit op i kapitler og underafsnit, eller om, hvorledes disse underafsnit skal markeres. Afsnit, der ifølge indholdsfortegnelsen er underafsnit, markeres med kapiteloverskrift (Verner Bruhn), overskrift i kursiv (Verner Bruhn, Knud Prange og Eric Mourier) og ved at første ord i afsnittet er trykt med kursiv (Verner Bruhn).

Værre er det, at samme forhold behandles flere steder. Det gælder bl.a., hvilke emner lokalhistorikeren kan beskæftige sig med. Det betyder, at man skal læse flere steder i bogen for at få emnet behandlet fuldstændigt.

Det gælder også et emne som illustrationer. Verner Bruhn skriver om udvælgelsen af fotos – med mange eksempler på gode og dårlige fotos – og omtaler brugen af billedudsnit. Hvordan disse laves i praksis står hos Eric Mourier, medens Knud Prange fortæller, hvor man finder billederne. Det virker lidt upraktisk! Verner Bruhn forsømmer at komme ind på spørgsmålet om, hvem der skal have ansvaret for billedudvalget. Er det noget, der skal overlades til forfatteren, eller bør det påhvile den udpegede redaktør?

For at blive ved illustrationerne er der ikke blevet råd til at ofre en side på at gengive kurver og diagrammer. Verner Bruhn henviser læseren til populære fremstillinger inden for økonomi og samfundsfag, og den løsning er for billig. Så kunne man lige så godt have undladt at vise fotos og i stedet henvist læseren generelt til de mange lokalhistoriske billedbøger, der findes. Der er heller ingen eksempler på anvendelsen af kort. Man kunne gerne have nævnt, at den forskydning, der

kan opstå, når et kort gengives over to sider, kan undgås ved at trykke kortet på midtersiderne i et ark.

Men det er måske den slags problemer, man mener, at amatøreren kan løse på egen hånd?

Økonomien er et andet punkt, hvor Verner Bruhn overlader meget til amatøreren viden eller fantasi. Det gælder bl.a. fastsættelsen af bogens pris, som ikke omtales. Det er et vanskeligt emne, og netop derfor burde læseren ikke være ladt helt i stikken.

Selvfølgerlig hænger prisen til en vis grad sammen med oplagets størrelse, som Verner Bruhn også er noget inde på. Men hvordan beregner man oplaget – og dermed prisen – før man udsender en opfordring til forhåndsbestilling? For mulige købere skal jo vide, dels hvad de skal betale, dels hvor meget de sparer ved at købe straks.

Både for pris og oplag ville det have været rart med nogle råd og vink, selv om man ikke kan opstille helt klare retningslinier.

Det kan man til gengæld opstille for, hvilke oplysninger trykkeriet skal have, for bedst muligt at kunne afgive et bindende trykkestilbud. De står blot ikke i bogen.

Andre konkrete oplysninger som standardbognummer (ISBN) og Indbindingscentralen glimrer ved deres fravær. ISBN skal trykkes i bogen, og hvis man mener, at bogen kan sælges til biblioteker, er Indbindingscentralens lektørdtalelser af stor salgsværdi.

Det skyldes vel nok tredelingen, at Knud Pranges afsnit om hjælpemidler står midt i bogen. Og det må med det samme medgives, at det nok er det vanskeligste afsnit at skrive. For der er så mange muligheder for lokalhistorikeren!

Emnet kan behandles på forskellige måder, men Knud Pranges er ikke hensigtsmæssig. Dispositionen er for rodet, og der er for få underafsnit. Det gør det vanskeligt at få et overblik over indholdet, som desuden er meget katalogpræget. Afsnittet er et katalog over emner og et katalog over arkivfunds. Det sidste giver kun meget sparsomme kommentarer om det enkelte arkivfonds indhold.

Dertil kommer, at der slet ikke er nogen form for prioritering af disse arkivfunds. De er

tilsyneladende lige vigtige for lokalhistorikeren, hvad enten det drejer sig om toldregnskaber eller om kommunearkiver, og lige let tilgængelige for begynderen, hvad enten det drejer sig om lensregnskaber eller om kirkebøger.

Læseren står således ganske hjælpeløs over for den mængde muligheder, der opregnes. Ganske vist henviser Knud Prange til litteratur om de enkelte arkivfunds, men hvis det er tilstrækkeligt, kunne afsnittet have bestået af en emneopdelt litteraturliste. Det er imidlertid ikke tilstrækkeligt med en litteraturliste eller en opremsning af muligheder, for ét af begynderens væsentligste problemer er netop mangfoldigheden. Der er så mange steder, man kan finde noget, at man knap ved, hvor man skal begynde eller ende.

Her kunne Knud Prange have hjulpet ved at koncentrere sig om at beskrive de arkivfunds, der er centrale for lokalhistorikeren. Ved at fortælle, hvad disse arkivfunds indeholder af oplysninger, og hvordan oplysningerne kan bruges til at belyse forskellige problemstillinger. Og selvfølgelig ved at fortælle, hvor disse arkivfunds findes. Så havde der – trods den begrænsede plads – været noget at hente for begynderen.

Der er ikke noget at hente i afsnittet om biblioteker. Det er endnu svagere end arkivafsnittet. Det eneste konstruktive råd er faktisk at spørge bibliotekaren!

Før man kaster sig ud i arkivalierne, bør man konsultere litteraturen. Men det er en usikker metode at slå efter i et tilfældigt biblioteks kartotek, hvor man ikke kan finde henvisninger til tidsskriftlitteraturen. Lad gå med, at man – måske – finder en brugbar bog, men man er nødt til at ofre tid på at finde ud af, om det emne man vil arbejde med, i forvejen er behandlet. Det eneste centrale hjælpemiddel, der behandler litteratursøgning, og som Knud Prange nævner, er *Introduktion til historie*. Den vender sig til universitetsstuderende og er næppe egnet for begynderen.

Udgangspunktet for en litteratursøgning kunne være en lokalbibliografi. Der er efterhånden en del lokaliteter, der har fået sådanne – også hele landsdele og amter, selvom

de vel ikke kan kaldes »enkelte lokaliteter« (s. 80) – en betegnelse, der antyder for læseren, at sådan én er der næppe i hans/hendes amt eller by.

Knud Prange kunne også have nævnt *Dansk historisk Bibliografi*, der suppleres af *Dansk bogfortegnelse* og *Dansk tidsskriftindeks/Danske tidsskriftartikler*, og der er et udmærket stedregister 1915–1970 til den sidstnævnte.

Man får faktisk det indtryk, at det der med biblioteker er svært, så det er klogest at springe dem over! Men fra litteraturen, såvel lokal som hvis den behandler et sagsområde, man vil studere, får man et godt udgangspunkt til at komme videre. Man får foræret henvisninger til yderligere litteratur og kilde-materiale, der kunne være egnet til at belyse ens problemstilling. Man kan spare mange timer og måske endda slippe for at udføre et stykke arbejde, som en anden har udført tidligere!

Litteraturlisten er struktureret som tekstafsnittet, således at bøgerne/artiklerne stort set står i den rækkefølge, de nævnes i teksten. Det betyder, at det er vanskeligt at benytte litteraturlisten selvstændigt, idet litteratur om et enkelt emne kan stå flere steder i listen. Vejledning i slægtshistorie som nr. 26, 157 og 158, matriklerne nr. 60–63 og *Matrikelarkivet* nr. 92–93. Den opdeling, Knud Prange bruger, medfører også, at man undertiden er i tvivl om arten af den bog/artikel, han henviser til. Under overskriften »Anden orientering om arkivalier« (nr. 41–71) findes således egentlige registraturer (J. O. Bro-Jørgensen: *Matriklerne 1664 og 1688*, oversigt over bevaret materiale (Thelma Jexlev: *Lensregnskaber*, Grete Ilsø: *Tingbøger i Landsarkivet for Sjælland før 1700*) og vejledninger i benyttelsen af arkivgrupper (Johan Jørgensen: *Skifter og testamenter*, H. O. Nordlund: *Matriklen og matrikelkortene som hjælpemidler ved lokalhistoriske undersøgelser*). Man er nødt til at finde omtalen i teksten for at se, hvad der er hvad.

I nogle tilfælde er litteraturen ikke velvalgt. Det ville således nok være bedre at henvise til en af de mange fynske registraturer over sognekommunearkiver, fremfor til *Helsingør*

Rådstue, eller i det mindste medtage en af dem som supplement. Ligeledes burde Poul Thestrup (red.): Brug sognekommunearkiverne. Arkivserien nr. 21. LA Fyn 1983, havde været medtaget. Det samme gælder registraturen over protokoller i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv fra 1978.

Og så er det uforståeligt, at SLA's adresseliste slet ikke er nævnt. Den udkommer jævnligt og udsendes til alle lokalhistoriske arkiver. I stedet henvises til Lokalhistorisk Vejviser fra 1978! Den indeholder adresser på 219 lokalhistoriske arkiver, mod adresselisten 1984's 331. Og mellem 1978 og 1984 har 75 arkiver skiftet adresse, 122 skiftet leder og 144 ændret åbningstiden.

Hvis Knud Pranges afsnit er tænkt som en introduktion til lokalhistorisk forskning, er det for overfladisk, og der kunne med fordel være disponeret om, så begynderen fik et godt udgangspunkt for sin forskning. Overskuelighed og prioritering glimrer ved deres fravær.

Eric Mourier tager sig af det bogtekniske. Hans afsnit mangler en del oplysninger, men kompenserer ved at medtage nogle aldeles overflødige.

Den tekniske forskel på bogtryk og offset er aldeles ligeegyldig. Det væsentlige er, hvad denne forskel betyder i praksis: om tegninger, diagrammer og fotos er bedre og/eller billigere ved den ene eller den anden metode. Papirets baneretning, skæring, falsning m.v. er trykkeriets opgave, og som sådan lokalhistorikeren uvedkommende.

Da bogen vel skal kunne bruges i nogle år, er det beklageligt, at der ikke tages højde for fremtiden. Det bliver mere og mere almindeligt med tekstbehandlingsanlæg, men Eric Mourier affærdiger manuskript på diskette på 6 linier. Metodens fordele – herunder også en væsentlig besparelse i fremstillingsprisen – burde have fået en mere indgående behandling.

Hvor megen indflydelse har man egentlig på bogens layout, hvis man følger Eric Mou-

riers råd (s. 145): »Markér i manuskriptet, hvor illustrationer skal placeres – og vedlæg dem som bilag«? Hvad gør man – rent teknisk – hvis man selv vil lave layout? Man leder forgæves efter svaret i bogen.

Nogle af de 20 sider, Eric Mourier bruger til sidst på at vise eksempler på layout gennem affotograferede bogsider, kunne med fordel være anvendt til det sagregister, Verner Bruhn mener, er overflødig. Et sagregister kunne have hjulpet brugeren med at finde det/de steder, et emne er behandlet. Det kunne også have fået redaktøren til at opdage nogle mangler (måske), og i hvert fald hjulpet ham til at undgå gentagelser som oplysningen om, at tilladelse til at gengive kort skal indhentes hos Geodætisk Institut (s. 34 og s. 68).

Bogen har flere mangler end de her nævnte, og til undervisningsbrug er den ikke egnet. Dertil formidler den sit stof for dårligt. Selvom der også er mange gode og nyttige oplysninger i bogen, er det ikke *vejledningen* i at skrive lokalhistorie. Man må frygte, at den foreliggende bog vil blokere for udgivelsen af en nyskrevet bog i mange år frem i tiden.

Man har utvivlsomt helt bevidst lagt en anden linie end Johan Hvidtfeldts logisk opbyggede vej fra definitionen af historie til trykningen af bogen. Det er desværre lykkedes!

Der savnes stadig en elementær introduktion i lokalhistorisk forskning *og* metode. Den måtte gerne have haft det dobbelte sidetal af, hvad Knud Prange har haft til rådighed, og som givetvis har stillet ham over for en hård opgave. Med dette materiale til side kunne man have samarbejdet Verner Bruhns og Eric Mouriers materiale til en helhed i at skrive, redigere og trykke en publikation.

Man kunne slutte dette indlæg med at opfordre Dansk historisk Fællesforening til at supplere den nye vejledning med en checkliste over alle de punkter, man skal huske, når man udarbejder publikationer. Det ville afhjælpe nogle af problemerne.